

Fertten Cemiyete, Cemiyetten Ferde İnsan

Human being; From Individual to Society,
From Society to Individual

Bayram KESKİN

Özet

İnsan, bu hayata vazife ve sorumlulukları üzerine yüklenerek gönderilmiştir. Fıtratı gereği de sosyal bir varlık olan insan, toplumun içerisinde kendine bir yer edinmiş ve birlikte yaşamaya devam etmiştir. Yaşadığı toplumda, kendi öz benliğiyle bir varlık olarak, küll içinde bir cüz olarak varlığını sürdüren insan, cemiyetten ferde yansıyan ve ferden cemiyete akseden iletişimi, görevleri ve sorumluluklarıyla var olmaya devam etmektedir. İnsanın eğitim, üretim, yönetim, toplum düzeni, din vs. gibi konulardaki gerek bireysel gerekse cemiyetle üstlendiği ve yerine getirdiği işler, iyi anlaşılıp maksadına uygun devam ettirilirse birlikteliğe ve her insanın faydasına netice verecektir. Bir cemiyette birlikte yaşamının ve bir olmanın gerekliliği olan toplum yararı ve hukuku gözetilirse tam manasıyla birliktelik, ittihad ve huzur kendini gösterecektir. Çalışmamız, İslam âlemi açısından ittihada da yol açabilecek olan bu durumun önemini gözler önüne sermektedir.

Anahtar Kelimeler: İnsan, Fert, Toplum, İttihad, İletişim, Eğitim, Yönetim

---

Abstract

The human being has been sent to this life with duties and responsibilities on his burden. He, as a social creature, has gained a place in the society and continues to live together. In the society where he lives, as a being with his own self, as a one in the public, the human being continues to exist on the communicative issues, duties and responsibilities. His education, production, management, social order, religion, etc will make good results in the public if the works carried out and fulfilled by both the individual and the society are well understood and maintained in accordance with the general purpose. When considered the necessity of living together and the necessity of being a society; a complete coexistence and tranquility will manifest itself. Our study reveals the importance of this situation, which may lead to the unity of the Islamic world.

Keywords: *Human, Individual, Society, Unity, Communication, Education, Management*

Giriş

Yüce Allah, insanoğlunu bu dünyaya kendisine kulluk ve ibadet etsinler diye göndermiştir.^[1] Bu durumu “İnsan bu âleme ilim ve duâ vâsıtasıyla tekemmül etmek için gelmiştir.”^[2] şeklinde ifade eden Bediüzzaman insanın gaye-i hilkatini ifade etmektedir. İnsanın mahiyetini de pek çok yerde uzun uzun anlatan Bediüzzaman, insanın aciz ve zayıf olduğunu, ihtiyaçlarının çok olduğunu dile getirmektedir. Bu acizliğini, zayıflığını ancak Allah’ın gücü karşısında hissedebildiğini ve Allah’ın ikramı ile nimetlere vasıl olduğunu ifade etmektedir.

“İnsanın bir ferdi, sair hayvânâtın bir nev’i hükmündedir.”^[3] diye ifade eden Bediüzzaman, her bir ferdin tek başına kıymetini ve ehemmiyetini vurgulamaktadır. Risale-i Nur’da kâinatın misal-i musağğarı^[4], şecere-i hilkatın meyvesi^[5], şu âlemin çekirdeği^[6], eşrefi mahlûkat ve halife-i arz^[7] gibi insanın birçok tanımlaması vardır. Bunun yanında ahsen-i takvimde yaratılan insan cüz-i iradeye sahip olarak a’lâ-yı illiyyîne çıkma veya esfel-i safilene inme kabiliyetine sahiptir. İnsan tercihine göre yerini belirleyecektir.

İnsanoğlu fitratı gereği bir arada yaşama ve hareket etme ihtiyacı içindedir. Birbirleri ile iletişim içinde olan insan, sosyal bir varlık olmanın gerekliliği ile toplumun içerisinde yaşayarak o toplumla bir bütünlük ve mezc haline sahiptir veya olması gerekmektedir.

Toplumun yekûnunu oluşturan her bir fert, bu toplum içerisinde kendi alanı, çevresi, fikrî düşüncesi ve yaşam tarzı olan bireydir. Her bir birey toplumu oluştururken o toplumun içerisinde farklı görev ve sorumluluklara sahiptir ve bunları yerine getirmekle mükelleftir. Toplum içinde sorumlulukları olduğu gibi şahıs olarak da kendinin yapması gereken vazifeleri de vardır. Bazı şeyleri toplumla birlikte yaparken bazı işleri, vazifeleri de kendi başına yapması gerekmektedir. Bu bağlamda fertten cemiyete uzanan bir sistem şeklinde yapması gerekenler olduğu gibi, cemiyetten ferde de yansıyan sorumluluklar olacaktır. Küll içinde bir cüz olan birey, sosyal varlık olmanın gereklerini yerine getirirken, cüzler halinde küll olan beşeriyet de birlik içinde, topyekûn halde vazifelerini yerine getirmektedir ve getirmesi gereklidir.

Bir şahsın birey olarak o toplumda üstlendiği vazife veyahut kimliği, o topluma ne kazandırabildiğiyle ilişkilidir. Yan yana gelmenin ve birlikte yaşamamanın neticesinde zorunluluk haline gelen iletişim gibi o toplumda da bir kimlik seçimi, vazife üstlenme olacaktır. Bir ferdin cemiyete katkısının ne olacağı önemli bir sorudur. Bu noktada cemiyetin fertlere yaklaşımı ve

[1] Zariyat suresi, 56.

[2] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.504.

[3] Bediüzzaman Said Nursi, Lem’alar, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.290.

[4] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.72.

[5] A.g.e. , s.584.

[6] Bediüzzaman Said Nursi, Şua’lar, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.1038.

[7] Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.351.

*Şahs-ı manevi ile
oluşan birliktelik,
insanı olumsuz
cereyana karşı
koruyabildiği
gibi, yapılan
hatayı da en aza
indirebilmektedir.*

fertlerin rengini kendi içinde ne kadar barındırdığı da cemiyetin sorumluluğu altındadır.

Buradan yola çıkarak kâinatta eşref-i mahlukat olarak varlığını sürdüren insanın birey olarak varlığı ve bireylerden teşekkül eden beşeriyet içindeki varlığı incelenmesi gereken bir konudur. Biz bu yazıda bu hususu incelemeye çalışacağız.

Din ve Birey

İnsanın bu dünyaya gönderiliş amacından bahsetmiştik. Buradan yola çıkarsak insanın din ile ilişkisi ve bağı Yaratıcının emri doğrultusunda olmaktadır. Burada da ilk akla gelen şey ibadet konusudur. İnsanoğlu ibadetle mükellef olması hasebiyle cüzi iradesiyle ibadetlerini yapması gerekmektedir. Dinimizde bireysel yapılan ibadetlerin yanında cemaat olarak yapılan ibadetlerin sevabının daha fazla olduğu bilinmektedir. Bireyin cemaatle birlikte yaptığı ibadetler hem ahiret kazanımı için hem de sosyal hayatın devamının tesisi ve huzuru için ehemmiyet arz etmektedir. Birlikte yapılan ibadetlerin başında gelen cuma namazı ve hac ibadeti, birlikteliğin ve Müslümanların omuz omuza gelerek ittihad-ı İslam'ı tesisinin en güzel örneğidir.

Allah tarafından emredilen zekât ibadeti mevzusu da burada dikkate değer bir konudur. Şahsi olarak bireyden bireye aktarılan ve kardeşliğin ve musalahanın temini olan bu ibadet^[8], toplumsal düzenin de en belirgin temel taşıdır.

Yine Bediüzzaman, günahların tahribatına karşı başa çıkmanın yolları arasında önemli bir kavramı ortaya koyar. Ferdi ibadetler tahribatlar karşısında insanı bir yere kadar koruyabilecektir. Bediüzzaman bunun için şahs-ı maneviye ihtiyaç duyulduğunu dile getirmektedir. Her bir ferdin şahs-ı manevi içindeki diğer kardeşinin defter-i a'mâlîne iştirak-i a'mâl-i uhreviye vasisiyle güzel amel yazılmasına vesile olduğunu dile getirmektedir.^[9]

Şahs-ı manevi ile oluşan birliktelik, insanı olumsuz cereyana karşı koruyabildiği gibi, yapılan hatayı da en aza indirebilmektedir. Bediüzzaman "Bu acip ve komitecilik ve şahs-ı mânevî-i dalâletin tecavüzü zamanında bir şahs-ı mânevî müceddid olmak lâzım gelir. Eski zamana benzemez. Şahıs ne kadar da harika olsa, şahs-ı mânevîye karşı mağlûp olmak kabildir."^[10] diye bu durumu ifade etmektedir.

Hatta halifelik konusunda da halifeliğin bir şahıs değil, şahs-ı manevî hükmünde olan bir meclis tarafından yürütülmesi gerektiğini de söylemektedir.^[11]

[8] Bediüzzaman Said Nursi, İşaratü'l-İ'caz, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.80.

[9] Bediüzzaman Said Nursi, Kastamonu Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.124.

[10] Bediüzzaman Said Nursi, Emirdağ Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.729.

[11] Bediüzzaman Said Nursi, Eski Said Dönemi Eserleri, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.487.

Yine meşvereti esas tutan Bediüzzaman, Kuran'da geçen ayetin^[12] emri doğrultusunda meşveretin ehemmiyetini esas tutmuş ve talebelerine hep meşveretle hareket etmelerini söylemiştir. “Bundan sonra her meselemizde emir, Risale-i Nur'un şahs-ı manevisini temsil eden has şakirtlerin ve sizlerindir. Benim de şimdi bir reyim var.”^[13] diyerek talebeleri ile istişarelerde bulunmuştur.

Her bir Müslümanın fert olarak üzerine düşen sorumluluk İslam'ı kendisinde örnek şekilde yansıtabilmesidir. “Eğer biz doğru İslâmiyeti ve İslâmiyete lâıyk doğruluğu ve istikameti göstersek, bundan sonra onlardan fevc fevc dahil olacaklardır.”^[14] cümlesindeki hakikate ve inkişafa ulaşmak için fert fert örnek olabilmek ve İslam cemaati olarak hareket etmek gerekmektedir. Şu da unutulmamalıdır ki bir dini, grubu veya cemaati tek bir kişinin bireysel olarak temsil etmek gücü yoktur.

Toplum ve Birey

Birey toplumun bir parçasıdır ve merkezindedir. Toplumlar iç içe olması hasebiyle iletişim ve etkileşim halindedir. Bu birlikte yaşamının gereği olarak diğer insanlara karşı saygılı olmayı ve onların alanına tecavüzden kaçınmayı gerektirmektedir. Fertler kendi hürriyetini sağlarken diğer insanların da hürriyetine kısıtlama getirmemelidir. Bediüzzaman'ın “Hürriyet budur ki: kanun-u adâlet ve tedipten başka, hiç kimse kimseye tahakküm etmesin, herkesin hukuku mahfuz kalsın, herkes harekât-ı meşruasında şahane serbest olsun”^[15], “Hürriyetin şe'ni odur ki: Ne nefesine, ne gayriye zararı dokunmasın”^[16] dediği üzere, insan kendisine zarar vermemesi gerektiği gibi başkasına da zarar vermemeli ve kimsenin alanına tecavüz etmemelidir.

Cemiyeti oluşturan fertlerin her bir hareketi, davranışı cemiyete yansımaktadır ve cemiyeti etkilemektedir. Her bir ferdin cemiyetin hukukunu çiğnemenin yaşam sürdürmesiyle birlikte büyük bir güce ve tesire sahip cemiyetin de fertleri kollayıp sahip çıkması gerekmektedir. Bunun günümüze de yansıyan örnekleri sivil toplum kuruluşları olarak verilebilir. Burada STK'lar amaç değil, her bir ferdin sosyal hakları için çalışan bir araçtır. Tam manasıyla işlevini yerine getirdiğinde fertlerin oluşturduğu bu güç, müsbet şekilde kullanılarak her bir ferdin haklarını gözetin bir yapı olacaktır.

İnsanların amacının ve gayretinin sadece kendi şahsi menfaati doğrultusunda olmaması gerektiğini ifade eden Bediüzzaman, cemiyet ve toplum ve insanlık için çaba sarf edilmesi gerektiğini, «Kimin himmeti milleti ise, o kimse tek başıyla küçük bir millettir.»^[17] cümlesiyle veciz bir şekilde

[12] Al-i İmran suresi, 159.

[13] Bediüzzaman Said Nursi, Emirdağ Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.383.

[14] Bediüzzaman Said Nursi, Eski Said Dönemi Eserleri, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.259.

[15] A.g.e. , s.237.

[16] A.g.e. , s.236.

[17] A.g.e. , s.353.

*Cemiyeti
oluşturan fertlerin
her bir hareketi,
davranışı cemiyete
yansımaktadır
ve cemiyeti
etkilemektedir.*

Eğitim gerçekleşirken her bir bireyle özenle ilgilenilmesi ve çaba gösterilmesi eğitimde başarıya katkı sağlayacaktır ve güzel neticeler verecektir.

ifade etmiştir. Davası, amacı ve hedefi, millet ve cemiyet olan birey her zaman kazanmıştır ve cemiyet nazarında da her daim üstün tutulmuştur. Devamında “Kimin himmeti yalnız nefsi ise, o insan değil. Çünkü, insanın fitratı medenîdir. Ebnâ-yı cinsini mülâhazaya mecburdur. Hayat-ı içtimaiye ile hayat-ı şahsiyesi devam edebilir.”^[18] sözleriyle de yalnız nefsinin düşünerek hareket eden kişinin sosyal ve içtimai hayatta insan olarak karşılık görmeyeceğini göstermektedir.

Cemiyeti ve milleti her daim düşünen ve o uğurda yıllarca gayret eden Bediüzzaman şahsi hayatıyla da bizlere cemiyet için ömür sarf etmenin timsalini göstermektedir. “Eğer dinim intihardan beni men etmeseydi, belki bugün Said topraklar altında çürümüş gitmişti... Ölmekle, yalnız kendimi kurtaracaktım, fakat hayatta kalıp da zahmet ve meşakatlere tahammül ile bu kadar imânın kurtulmasına hizmet ettim. Allah’a bin kere hamd olsun.” diyen Bediüzzaman’da cemiyet için kendinden feragatin yüksek örneğini görmekteyiz. Yine “Cemiyetin iman selâmeti yolunda âhiretimi de feda ettim. Gözümde ne Cennet sevdası var, ne Cehennem korkusu. Cemiyetin, yirmi beş milyon Türk cemiyetinin imanı namına bir Said değil, bin Said feda olsun. Kur’ân’ımız yeryüzünde cemaatsiz kalırsa, Cenneti de istemem; orası da bana zindan olur. Milletimizin imanını selâmette görürsem, Cehennem alevleri içinde yanmaya razıyım. Çünkü vücudum yanarken, gönlüm gül-gülistan olur.”^[19] sözleriyle yaşantısının mahiyetini ve feragatini göstermektedir.

Eğitim ve Birey

Eğitim gerçekleşirken her bir bireyle özenle ilgilenilmesi ve çaba gösterilmesi eğitimde başarıya katkı sağlayacaktır ve güzel neticeler verecektir. Bunun için de bireyler üzerinden yapılan eğitimlerin önemi çok fazladır. Bir bireyi eğitip topluma kazandırdığın zaman bireyle birlikte beşeriyet de ihya olmuş olacaktır.

Eğitim her ne kadar bireyler üzerinden devam etse de aslında amacı iyi bir toplum profili ortaya çıkarmaktır. Çünkü birey üzerinden verilen eğitim aslında topluma yatırımdır.

Bununla birlikte bilgi, ilim, teknoloji gibi inanın üzerinde çalıştığı şeyler de birikimli, yığılmalı olarak ilerler. Bir insanın ortaya koyduğu bilgi ya da ürettiği teknoloji ortak topluma ve hatta şehir-i vahid^[20] haline gelmiş dünyada tüm insanlığa mal olmuş hale gelmektedir.

Teşebbüs ve Birey

Bu konu da aslında dikkate değer bir konudur. Üretim ve gelişimin kaynağı emektir ve bu emek bireylerin, insanların sarf ettiği gayrettir, hizmettir.

[18] A.g.e. , s.354.

[19] Bediüzzaman Said Nursi, Tarihçe-i Hayat, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.962.

[20] Bediüzzaman Said Nursi, Muhakemat, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.68.

Bazı durumlarda şahsi olarak yapılan bu gayretler, bazen de birlikte hareket etmekle gerçekleşir. Yani zamana ve durumuna göre değişebilir.

Bediüzzaman şahsi teşebbüsün önemine dikkat çekmektedir.^[21] Bu şahsi teşebbüsle, girişim ruhuyla yapılan işlerin neticesinde kendine ve çevresine faydalı işler sağlayabilmektedir. Bunun yanında kolektif çalışmaya da dikkat çeken Bediüzzaman, birlikte hareket etmenin gerektiğini, az emekle de üretimin formülünü göstermektedir. “İştirak-i emval düsturu a'mâl-i uhreviyeye girse, zararsız azîm menfaate medardır. Çünkü bütün emval, o iştirak eden her bir ferdin eline tamamen geçmesinin sırrını taşıyor. Çünkü, nasıl ki dört beş adamdan, iştirak niyetiyle biri gazyağı, biri fitil, biri lâmba, biri şişe, biri kibrit getirip lâmbayı yaktılar. Her biri tam bir lâmbaya mâlik oluyor. O iştirak edenlerin her birinin bir duvarda büyük bir âyinesi varsa, her birinin noksansız, parçalanmadan, birer lâmba, oda ile beraber âyinesine girer.”^[22] “Ehl-i san'at, netice-i san'atı ziyade kazanmak için, iştirak-i san'at cihetinde mühim bir servet elde ediyorlar. Hattâ dikiş iğneleri yapan on adam, ayrı ayrı yapmaya çalışmışlar. O ferdi çalışmanın, her günde yalnız üç iğne, o ferdi san'atın meyvesi olmuş. Sonra, teşrikü'l-mesâi düsturuyla on adam birleşmişler. Biri demir getirip, biri ocak yandırıp, biri delik açar, biri ocağa sokar, biri ucunu sivriltilir ve hâkezâ... Her birisi iğne yapmak san'atında yalnız cüz'î bir işle meşgul olup, iştigal ettiği hizmet basit olduğundan vakit zayi olmayıp, o hizmette meleke kazanarak, gayet sür'atle işini görmüş. Sonra, o teşrik-i mesâi ve taksim-i a'mâl düsturuyla olan san'atın semeresini taksim etmişler”^[23]

Burada ayırt edilmesi gereken durum şahsi teşebbüs olunca tek kişilik olacak manası çıkartılmamalıdır. Bir birey şahsi teşebbüsü ile bir girişime imza atabilir ve bu girişimde üretimi kolektif şekilde sağlayabilir. Birisi diğerine engel değildir. Çünkü birey beşeriyetten, beşer de cemiyetten uzak ve ayrı, bağımsız bir varlık değildir. Bu şahsi teşebbüsle yapılan girişimin üretim safhası birliktelikle ve iş paylaşımı ile yapılarak neticesinde hem kendisine hem çalışanlara hem de topluma fayda sağlamış olur. Bu da toplumuna katkıda bulunan, üreten bireyi netice verir.

Yönetim ve Birey

Sosyal halde yaşamının neticesinde bir sistemin ve o toplumun idare edecek yönetimin, düzenin olması gerekmektedir. “Ebna-i cinsiyetle teşrik-i mesai etmeye mecbur” olan “cemaat-i insaniye”nin arasında da zulüm ve tecavüzlerin vuku bulmaması için adalete ihtiyaç vardır.^[24] Bediüzzaman bunu tesis edecek külli bir aklın olmasına ihtiyaç olduğunu ve bu adaleti

Bir birey şahsi teşebbüsü ile bir girişime imza atabilir ve bu girişimde üretimi kolektif şekilde sağlayabilir. Birisi diğerine engel değildir.

[21] Bediüzzaman Said Nursi, Eski Said Dönemi Eserleri, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.25.

[22] Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.399.

[23] A.g.e. , s.400.

[24] Bediüzzaman Said Nursi, İşaratü'l-İ'caz, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.228.

Ferdin kendi hakları vardır ve bunları korumakla mükelleftir. Cemiyetin dahi kendi hakları vardır ve bunları korumakla mükelleftir. Kimsenin bunları kendi isteği ve içtihadıyla çiğneme hakkı yoktur.

sağlayacak kanunun ancak şariat olduğunu söylemektedir.^[25] Şariatın günümüzde tam manasıyla uygulanmıyor olmasının eksikliklerini gündelik hayatta cemiyet ciddi bir şekilde hissetmektedir. Her ne kadar bu külli kanun uygulanmıyor olsa da, hayatta aciz insan aklıyla tatbik edilmeye çalışılan bir adalet, kanun ve hukuk sistemi de devletlerde mevcuttur. Kısır kalsa da tatbik edildiğinde düzene tesiri olup bir kısım eksikliği dolduracak olan bu kanunları takip ve tatbik edecek yönetimdekilerdir, devlettir. Devlet bu sorumluluğu üstlenmiştir, vazifesidir. Ancak burada cemiyete ve cemiyet içindeki her bir ferde vazife de düşmektedir. Adaletin, hukukun ve kanunun bekçiliğini müsbet dairede yapmak ve takibini bırakmamak gibi. “Bir millet cehâletle hukukunu bilmezse, ehl-i hamiyeti dahi müstebit eder.”^[26] diyen Bediüzzaman, insanların hukukunu bilmesi ve sahip çıkması gerektiğinin ikazını asırlar öncesinden yapmıştır. Yine başka bir yerde “Mâmehuran hırsızlarını tövbekâr ve softa eden şu sır değil midir?”^[27] diye ifade ettiği, her bir bireyin sorumlu olduğu şeylerin bilincinde olması ve sorumluluklarını takip etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Burada her bir bireyin, beşeriyetin selameti için üzerine düşeni yapması ve “nemelazımcı” düşünceden uzaklaşarak haklarına sahip çıkması gerekmektedir. Bir ferdin cemiyete nasıl tesir edeceğinin yolu da buradan geçmektedir.

Burada dikkat çekilecek bir başka konu daha vardır. Ki bu Hz Ali'nin uğrunda çaba gösterdiği ve Bediüzzaman'ın ısrarla üzerinde durduğu bir konudur. O da “adalet-i mahza”dır. “Adalet-i mahza-i Kur’âniye; bir masumun hayatını ve kanını, hattâ umum beşer için de olsa, heder etmez. İki nazar-ı kudrette bir olduğu gibi, nazar-ı adalette de birdir.”^[28] Suçun şahsiliğinden hareket ederek cezanın suçluya verilmesi, kurunun yanında yaşın da yanmaması adalet-i mahzadır. Cemiyet için fert feda edilemez sırrıyla hareket edilmesi gerektiğini savunan Bediüzzaman “Bir mâsumun hakkı, bütün halk için dahi iptal edilmez. Bir fert dahi, umumun selâmeti için feda edilmez. Cenâb-ı Hakkın nazar-ı merhametinde hak haktır, küçüğüne büyüğüne bakılmaz. Küçük, büyük için iptal edilmez. Bir cemaatin selâmeti için, bir ferdin rızası bulunmadan, hayatı ve hakkı feda edilmez. Hamiyet namına, rızasıyla olsa, o başka meseledir.”^[29] şeklinde ifade etmiştir.

Ferdin kendi hakları vardır ve bunları korumakla mükelleftir. Cemiyetin dahi kendi hakları vardır ve bunları korumakla mükelleftir. Kimsenin bunları kendi isteği ve içtihadıyla çiğneme hakkı yoktur.

[25] A.g.e. , s.228.

[26] Bediüzzaman Said Nursi, Eski Said Dönemi Eserleri, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.213.

[27] A.g.e. , s.227.

[28] Bediüzzaman Said Nursi, Mektubat, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2012, s.803.

[29] A.g.e. , s.89.